

Sollerön i länsmansbrev från Mora under 1830- och 1840-talen

När man besöker landsarkivet i Uppsala, som är arkivdepå även för Kopparbergs läns officiella handlingar, blir man besviken då man söker uppgifter från Sollerön.

Kyrkoböcker såsom husförhörslängder, vigselböcker, dopböcker och dödböcker finns kvar i Solleröns kyrkoarkiv. Samma är förhållandet med sockenstämmoprotokoll och kyrkorådsprotokoll.

Söker man uppgifter om Sollerön i Mora tingslags handlingar såsom i domstolsprotokoll och bouppteckningar finner man att det mesta är brandskadat. Det som är restaurerat består av fragment av sidor, ur vilka det är omöjligt att få något sammanhang.

För att ändå få ut något om Sollerön vid mina besök på landsarkivet vintern 1984/85 i mina efterforskningar om de arbetsuppgifter som ”Svarten”, kronofjärdingsman Bondpers Anders Olsson kunnat ha beställde jag en dag in Länsmansbrev från kronolänsmannen i Mora. Bland alla rapporter fanns det åtskilligt som kom att bidra till att skapa en bild av livet på Sollerön under ett par av 1800-talets tidigare decennier.

Snöröjning. En bild av dåtidens väghållning gav brevsamlingens första brev, i vilken Bondpers Anders Olssons namn nämndes. Det var ett brev, daterat den 19 mars 1834, i vilken Kronofjärdingsmannen Bondpers Anders Olsson, anbefalldes att tillse att allmänna landsvägen mellan Siljansfors och Johannesholms Glasbruk, som av den myckna snön hindrades från begagnande, skulle vara uppskottad och i farbart stånd försatt senast måndagsaftnonen den 21 mars.

Det krävdes snabba uppbåd.

Fällda ”odjur”. I en rapport till Krono Befallningsman Lindfors meddelas den 12 januari 1835, att ”under loppet av nästlidne år äro inom Mora och Sophie Magdalenas (Sollerön) socknar 3 björnar fällda under skallgång. Utan skallgång har fällts 1 varg, 22 rävar, 1 lo, 1 utter och 3 grävlingar.

Bondpers Anders Olsson rapporterar till kronolänsmannen den 30 december 1840, att inom Sophie Magdalenas socken har under året utan skallgång fällts 2 björnar, 2 vargar och 5 rävar. Inom skallgång har inga djur fällts.

Skottpengarna på Sollerön anges till 8 skilling för björn, 6 för varg och 3 för lo.

Fångtransporter. Den 19 juli 1834 beordras Bondpers Anders Olsson, att tillse, att Hinders Nils Olsson och Bråmå Lars Olsson, som skall befordras till ett års fästningsarbete vid Christianstads fästning, att tillse att de den 30 i denna månad förständigas var vid sin hemvist.

Den 16 juli 1838 hölls förhör med Böl Anders Andersson, misstänkt för stöld.

”Ofvannämnde Gunnars eller Böl Olof Andersson, som vid anträffandet var hemma i fadrens gård var klädd med kort Väst, Blå strumpor och en söndrig Lärftsskjorta, varande dessa persedlar upptagne bland dem murare Bergstrand förlorat”.

Bondpers Anders Olsson beordrades att tillsammans med extra fångförare samma dag föra de gripne iförd handbojor till länsfängelset i Falun.

Den 18 april 1838 rapporteras förhör med en flicka, som självmant anmält sig för att hon ett par år tidigare ”uti häradsdomaren Lars Anderssons gård ingått uti en så kallad Loftsbod, till vilken nyckeln setat i dörren och uti ett där påfunnet skrin, som även var olåst, tagit trenne Gröna Sedlar à 6 Rdr och 30 skillingar vardera, en sedel på 3 Rdr och tvenne à 2 Rdr, allt Banco, utgörande det stulna beloppet tillsammans Tjugo Riksdaler, 16 skilling”.

Flickan fördes samma dag av Bondpers Anders Olsson i fångskjuts till Falu länsfängelse.

Den 27 augusti beordrades Bondpers Anders Olsson att föra en dräng, som begått tidelag med ett stokreatur, i fångskjuts till Falun.

Skörderapporter. Den 7 juli 1837 vidarebefordrade kronolänsmannen

Genom Sophie & Magdalena Sakers
 års för gämsvarende år, utom
 skattens påfärd och iur fälda
 nämde

Björnar	2
Skogbor	2
Rävar	5
Summa	9

Genom skattens års yngre
 och iur fälda som till bevis
 Lennar, Sollerön den 30 Decemb
 1840
 Bonden *A. Olsson*

Yngre & gämsvarende års genom
 denna församling för detta år
 verkfälda som till bevis nämde
 delar Sophie & Magdalena den 30 =
 Decemb 1840
 Bonden *A. Olsson*

i Mora följande skörderapport, som även inneslöt skördeutsikterna på Sollerön:

Vårsåden är överallt tunnare än vanligt och mycket kort.

Årtorna tunnare än vanligt samt har ännu ej kommit i blomning.

Potatisen tämmeligen jämn och vacker växt.

Den 7 augusti samma år inlämnades en kompletterande skörderapport:

”Sedan förra årsväxtrapporten har väderleken varit kylig och mycket regn, varav följt att såväl säd som gräs avstannat i växten.

Höstrågen överblommad och till hälften matad.

Vårsåden såsom Korn, Blandsäd och Havre ovanligt tunn och kort till växten.

Kålrötter på många ställen angripne av Engersmark.

Våtsommaren 1837 innebar en mager vinter för mångt Solleröhem och bristen på såväl säd, potatis som rotfrukter medförde svält i många gårdar. Solleröns sockenstämma begärde hjälp från högre ort, vilken också beviljades, varför kronolänsman Berg i Mora den 25 mars 1838 avgav följande rapport till länsstyrelsen i Falun:

”Efter det Sophie Magdalenas sockenmän fått sig anviste 600 Rdr Banco för upphandling av spannmål till brödföda och denna sockens skörd förlidet år, ehuru betydligt mindre än den vanligen är, likväl fick inbärgas oskadad, är sannerligen att någon verklig nöd derstädes icke bör komma att uppstå, då det är att hoppas, att en bättre lottad efter tillgångarna säkerligen undsätter de fattigare nästa om verklig nöd skulle träffa.”

Man finner här en bekräftelse på att den hjälpsamhet mot sämre ställ- da som var hävd och sed i Solleröns gamla bondesamhälle var någonting att räkna med, då till och med en myndighetsperson åberopade densamma.

Året efter våtsommaren 1837 blev dock ett gott skördeår, vilket framgår av skörderapporten av den 20 juli 1838:

”Höstrågen är överallt under matning, utvisar en lofvande skörd.

Blandsäd och Hafre har genom den gynnsamma väderleken kommit till betydlig längd och synes komma att gifva god äring.

Årtorna äro allmänneligen vackra och har börjat att matas.

Potatoes, riset öfverallt uti vacker växt och lofvar god avkastning.

Kål-Rötter och Rofvor har ett lovande utseende om god äring.

Lin och Hampa överallt vacker och gifva hopp om gynnsam äring.
Humlen dålig därigenom att mask lagt sig på den.

Gräsväxten har under den gynnande väderleken denna vår och sommar i synnerhet i hårdvallar blifvit fullt lika god som förlidet år.

Höbärgningen började i veckan och har sedan fortgått under någorledes gynnsam väderlek.”

Priser: Den 18 februari 1837 rapporterade kronolänsmannen i Mora:

”Till följa af erhållne ordres får jag härmed anmäla

att omkring 400 tunnor spannmål finns för närvarande här till salu efter pris af 22 riksdaler för Råg, 18 för Korn, 12 och 16 för Blandsäd, 4 riksdaler för tunna potatis, och att någon livlig förfrågan icke förports.”

Den 7 mars 1848 rapporterade kronolänsmannen:

”Att priserna å Spannmål äro 20 riksdaler för Råg, 15 för Blandsäd, 12 för Hafre per tunna och har jag tillika även att anmäla det blott en obetydlig efterfrågan derå varit.”

Ingen tillverkning. Den 20 december 1843 rapporterar kronolänsmannen, att ”under årets lopp äro inom Mora och Sollerö Socknar icke någon Terpentin, Pottaska och Tjära Blivit tillverkad.”

Urfattige. Att fattigdom visserligen inte direkt jämnställdes med kriminalitet, men väl att den var förutsättningen för sådan var en dåtida allmän myndighetsuppfattning, vilket framgår av kronolänsmannens i Mora skrivelse till Kronofogden den 7 mars 1844:

”Med anledning af erhållne ordres får jag härmed upplysa att alla de uti hosslutna förteckningar upptagne personer inom Mora och Sollerö socknar till större delen äro utfattige men genom arbete försörja sig och ingen af dem anses för allmänna säkerheten vådlig.”

Pelle Sollerman